

Yliopistojen valtakunnalliset tehtävät

Tausta

Yliopistoilla on ollut valtion rahoituksessa erikseen huomioon otettuja valtakunnallisia tehtäviä 1990-luvun puolivälistä alkaen. Ammattikorkeakouluilla ei vastaavia valtakunnallisia tehtäviä.

Voimassa olevan yliopistoista annetun valtioneuvoston asetuksen (770/2009) 7 §:n 4 momentin mukaan ”opetus- ja kulttuuriministeriö päättää sopimuskauden alussa yliopistoja kuultuaan valtakunnallisten tehtävien perusteella määräytyvästä rahoitusosuudesta. Tähän rahoitusosuuteen kuuluvat sellaiset toiminnot ja infrastruktuurit, joilla on erityistä valtakunnallista koulutus-, tutkimus- tai sivistyspoliittista merkitystä, Kansalliskirjaston, harjoittelukoulujen ja yliopistokeskusten koordinoinnin rahoitus sekä Taideyliopiston erityisluonteeseen perustuva lisärahoitus.” Asetuksen 5 § 3 momentissa on säädetty valtakunnallisten tehtävien perusteella määräytyväksi rahoitusosuudeksi 9 prosenttia perusrahoituksesta. Yliopistolain (558/2009), 49 § 1 mom.) mukaan ”opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää yliopistoille rahoitusta tässä laissa säädettyjen tehtävien toteuttamiseksi valtion talousarvioon otettavan määrärahan rajoissa”. Näin myös valtakunnallisten tehtävien kautta rahoitettavan toiminnan on oltava osa yliopistojen lakisääteisiä tehtäviä ja rahoitusmahdollisuuksia kaventaa kehysrajoite.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää valtakunnallisiin tehtäviin vain osarahoitusta. Tehtävien omarahoitusosuus määritellään tapauskohtaisesti ottaen huomioon mm. laskennallisen rahoituksen kautta määräytyvä rahoitusosuus, yliopistojen muun toiminnan ja digitalisaation tuottamat synergiaedut, tarve rakenteelliseen uudistamiseen sekä mahdollisuudet täydentävän rahoituksen hankkimiseen. Valtakunnallisten tehtävien rahoitukseen on ollut kiinnostusta muissa ministeriöissä ao. hallinnonalojen toimintaa tukevan roolin kautta ja myös eri poliittisissa ryhmissä näiden läheisten sidosryhmien tai kielikysymysten näkökulmasta.

Valtakunnallisten tehtävien rahoituksen on sopimuskauden aikana tehty vuotuisten kehysmuutosten perusteella rahoitustason tarkennukset rahoitusosuutta vastaavasti. Tämä on samalla tarkoittanut sitä, että kustannustason nousun huomioon ottaminen on kohdentunut vahvemmin niihin yliopistoihin, joilla on ollut valtakunnallisia tehtäviä. Valtakunnallisten tehtävien rahoitusosuuden säilyessä ennallaan, on ennalta korvamerkityn rahoituksen euromäärä vuosittain kasvanut sopimustilanteeseen verrattuna. Valtakunnallisten tehtävien perusteella määräytyvä rahoitus on vuonna 2023 yhteensä 163,2 miljoonaa euroa (2021: 154, 2 milj. euroa).

Valtakunnallisista tehtävistä osa on ollut ennen yliopistouudistusta talousarviossa budjetoituna erilliselle momentille tai eriteltynä eränä, kuten harjoittelukoulut, Kansalliskirjasto ja Svenska social och kommunal högskolan ja yliopistokeskusten koordinaatorahoitus. Osa tehtävistä on voinut tulla siirtoina muualta OKM:n hallinnonalalta (tutkimustoiminta Kotukselta) tai muilta hallinnonaloilta (tutkimuslaitosuudistukseen liittyen Krimo, KTK).

Yliopistolaisissa ja joissakin muissa laissa on erityissäännöksiä myös olemassa oleviin valtakunnallisiin tehtäviin liittyen. Esimerkiksi yliopistolaisissa on säännöksiä SSKH:sta, Kansalliskirjastosta, Luonnontieteellinen keskusmuseosta ja harjoittelukouluista. Säännöksissä ei kuitenkaan käsitellä lakisääteisten tehtävien edellyttämästä rahoitusta. Tiettyä toimintaedellytysten turvaamisen edellyttämää rahoitustasoa ei ole siis ennalta määritelty yksittäisille yliopistoille, saati niiden tietyille yksiköille. Opetus- ja kulttuuriministeriö ei ole sopinut erikseen tavoitteita

valtakunnallisille tehtäville lukuun ottamatta Helsingin yliopiston yhteydessä toimivaa Kansalliskirjastoa. Kansalliskirjastolle on erillinen liite ministeriön ja Helsingin yliopiston välisessä sopimuksessa.

Valtakunnallisten tehtävien kartoittaminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö on helmikuussa 2023 antanut korkeakouluille ohjeen toiminnan raportoinnista vuonna 2023 ja yliopistojen valtakunnallisten tehtävien kartoituksesta (OKM kirje 6.2.2023, VN/3787/2023-OKM-1). Sopimuskauteen 2025-2028 valmistautumiseksi yliopistoja on pyydetty toimittamaan ministeriölle viimeistään 19.5.2023 vastaukset valtakunnallisten tehtävien kartoituskyselyyn.

Ministeriön ohjeessa lähtökohtana valtakunnallisten tehtävien virkavalmistelussa lähtökohdaksi on otettu, että tehtävien määrää ja rahoitusosuutta ei laajenneta nykyisestä. Ennalta sidottujen rahoituserien vähentäminen tai valtakunnallisten tehtävien karsiminen jättäisi enemmän päätösvaltaa yliopistoille itselleen. Tila- ja infrastruktuuri-intensiivisiin toimintoihin vaikuttavan poikkeuksellisen energiahintojen nousun oletetaan jäävän tilapäiseksi.

Ministeriön valmistelun tueksi yliopistoja pyydettiin toimittamaan alla luetellut perustiedot kaudella 2021–2024 huomioon otetuista valtakunnallisista tehtävistä. Tietoja ei tarvinnut toimittaa harjoittelukouluista ja yliopistokeskuksista. Harjoittelukoulun osalta oli kuitenkin perusteltava, mikäli yliopisto näki erityisen perusteen yliopistoille harjoittelukouluihin perustuvan rahoitussuhteen muuttamiselle. Yliopistokeskusten koordinoituvastuun mahdollisista siirroista oli kerrottava. Perustietoja ei tarvittu toiminnoista, joita yliopisto ei ehdota kauden 2025–2028 valtakunnallisiksi tehtäviksi.

Lähtökohtana oli, että kokonaan uusia valtakunnallisia tehtäviä ei nimetä ilman erityisiä perusteita. Mikäli yliopisto katsoo, että tällaiset erityiset perusteet kokonaan uuden toiminnon huomioon ottamiselle valtakunnallisissa tehtävissä ovat olemassa, tulee tällaisesta toimittaa ministeriölle vastaavat perustiedot ja lisäksi perustella ehdotus uudeksi valtakunnalliseksi tehtäväksi.

Ministeriölle toimitettavat perustiedot valtakunnallisista tehtävistä:

1. Tehtävä
2. Perustelu toiminnon kansallisesta luonteesta ja miksi tehtävä tulisi ottaa huomioon valtakunnallisissa tehtävissä kaudella 2025–2028 (ml. yhteiskunnallinen merkitys ja tavoiteltu vaikuttavuus)
3. Toimintaan kohdistuneet/kohdistuvat merkittävät toimintatapa- ja rakenneuudistukset kaudella 2021-2024 ja kaudelle 2025–2028
4. Toiminnasta syntyvät merkittävimmät tuotokset (kuten julkaisut, tutkinnot) ja niiden keskimääräinen vuosivolyymi
5. Yliopiston tehtävään osoittama rahoitus (ml. valtakunnallisen tehtävän perusteella yliopistolle kohdennettu euromäärä) sekä mahdollinen täydentävä rahoitus rahoituslähteittäin vuonna 2022
6. Yliopiston ehdotus valtakunnallisen tehtävän rahoitukseksi sisältäen yksilöidyn rahoitussuunnitelman kaudella 2025–2028

Kaudella 2021-2024 huomioon otetut yliopistojen valtakunnalliset tehtävät

Valtakunnallisten tehtävien rahoitusosuus nostettiin kaudelle 2021-2024 aiemmasta 7 %:sta 9 %:iin. Tämä selittyi Taideyliopiston rahoitustason turvaamisella osana valtakunnallisia tehtäviä. Tutkintojen alakohtaisten kertoimien kautta tätä ei voida ottaa huomioon kuin pieneltä osin, koska yksittäisten tutkintojen painoarvo ei voi nostaa kohtuuttomasti ja kertoimen kautta rahoitus kanavoituu kaikille ao. alaryhmän yliopistoille. Yksittäisen tehtävän rahoituksen määrässä on merkittävää vaihtelua (0,2 - 43,3 milj. euroa).

Valtakunnallista tehtävien rahoituksesta on kohdentunut Helsingin yliopistolle 33,2 % ja Taideyliopistolle 26,6 %. Muiden rahoitusta saaneiden yliopistojen osuudet valtakunnallisista tehtävistä vaihtelevat 0,3 % - 6,8 %. Vaasan yliopistolla ja Svenska handelshögskolanilla ei ole valtakunnallisia tehtäviä.

Vuonna 2023 valtakunnallisten tehtävien rahoitus on muodostanut rahoitusta saaneiden yliopistojen perusrahoituksesta (ilman ALV) Taideyliopistolla 60,3 % ja Helsingin yliopistolla 12,8 %. Muiden rahoitusta saaneiden yliopistojen osuudet vaihtelevat 0,7 % - 11,4 %.

Taulukko 1. Valtakunnallisten tehtävien rahoitus tehtävittäin vuonna 2023

Keskeiset tehtäväkokonaisuudet	Rahoitus 2023 (1000 euroa)	% -osuus
Harjoittelukoulut (8 yliopistoa)	52 497	32,2
Taideyliopiston erityisluonne (TaiY)	43 395	26,6
Kansalliskirjasto (HY)	20 184	12,4
Yliopistokeskusten koordinointi (4 yliopistoa)	4 440	2,7
Muut tehtävät (10 yliopistoa)	42 739	26,2
- <i>Infrastruktuurit</i>	25 187	15,4
- <i>Kieli- ja kulttuuri</i>	8 724	5,3
- <i>Muut</i>	8 882	5,4
Yhteensä	163 256	100

Taulukko 2. Yliopistokohtaiset osuudet valtakunnallisissa tehtävissä vuonna 2023

Yliopisto (yliopistojen perusrahoituksesta YO:lle %)	Valtakunnallisten tehtävien rahoituksesta YO:lle %	Valtakunnallisten tehtävien rahoitusosuus YO:n perusrahoituksesta (ilman alv) %
Helsingin yliopisto (23,8)	33,2	12,8
Taideyliopisto (4,0)	26,6	60,3
Jyväskylän yliopisto (8,3)	6,8	7,5
Aalto-yliopisto (13,0)	6,2	4,4
Oulun yliopisto (8,9)	6,2	6,4
Itä-Suomen yliopisto (9,0)	5,2	5,3
Tampereen yliopisto (11,2)	5,0	4,1
Turun yliopisto (9,8)	5,0	4,7
Åbo Akademi (3,3)	4,0	11,4
Lapin yliopisto (2,2)	1,6	6,6
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto (3,3)	0,3	0,7
Vaasan yliopisto (2,1)	-	-
Svenska handelshögskolan (1,1)	-	-
Yhteensä (100)	100	9,0

Taulukko 3. Valtakunnalliset tehtävät yliopistoissa 2021-2024

Yliopisto	Tehtävä	Rahoitus vuonna 2023 (1 000 euroa)
Aalto-yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Aalto studiot Innovaatio- ja yrittäjyyskokosysteemi, erityisesti EIT Micronova ja muut valtakunnallisesti merkittävät tekniikan tutkimusympäristöt 	3 281 2 096 4 710 AYO yhteensä 10 087
Helsingin yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> SSKH Harvinaiset kielet ja kulttuurit Yliopistokeskukset (Mikkeli, Lahti) Aleksanteri-instituutti Fysiikan tutkimuslaitos (HIP) Luonnontieteellinen keskusmuseo Eläinsairaala Kansalliskirjasto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Krimo Kuluttajatutkimuskeskus, KTK Harjoittelukoulu LUMA -keskus Suomi Graduate School of Economics (vain kaudeksi 2021-2024) Ilmakehätieteiden keskus INAR (vain kaudeksi 2021-2024) 	2 939 3 223 1 480 1 366 2 646 2 328 2 328 20 184 2 118 1 799 10 469 636 1 587 1 058 HY yhteensä 54 161
Itä-Suomen yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Ortodoksinen teologia Karjalan kielen tutkimus ja opetus Harjoittelukoulu 	423 180 7 945 ISY yhteensä 8 548
Jyväskylän yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Soveltavan kielentutkimuksen keskus SOLKI Kokkolan yliopistokeskus KTL ja ohjausalan valtakunnallinen osaamiskeskus ja koulutuksen talous Kiihdytinlaboratorio Viittomakielen opetus ja tutkimus Harjoittelukoulu 	827 740 1 006 1 058 709 6 688 JY yhteensä 11 028
Lapin yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Arktinen osaaminen ml. Arktinen keskus Harjoittelukoulu 	1 260 1 344 LY yhteensä 2 604
Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Ydinvoiman tekniikka ja turvallisuus 	418 LUT yhteensä 418
Oulun yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Saamen kieli ja kulttuuri Kajaanin yliopistokeskus Sodankylän geofysiikan observatorio (sis. avaruustutkimus) Harjoittelukoulu Mikroyrittäjyyden tutkimus ja koulutus (vain kaudeksi 2021-2024) 	846 740 1 112 7 202 212 OY yhteensä 10 112
Taideyliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Taideyliopiston erityisluonteeseen perustuva rahoitus 	43 395 TaiY yhteensä 43 395
Tampereen yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Yliopistokeskukset (Seinäjoki, Pori) FICAM Tietoarkisto Harjoittelukoulu 	1 480 264 632 5 748 TaU yhteensä 8 124
Turun yliopisto	<ul style="list-style-type: none"> Pet -keskus ESO -keskus Tulevaisuuden tutkimus Harjoittelukoulu 	603 418 317 6 841 TY yhteensä 8 179
Abo Akademi	<ul style="list-style-type: none"> Pet -centret Harjoittelukoulu 	339 6 261 AA yhteensä 6 600
	KAIKKI YLIOPISTOT YHTEENSÄ	163 256